

tou od hradu – ano, můj Bože, schodiště, širokánské schodiště, vedoucí k pražskému Hradu, bylo zarostlé travou – dostal jsem se na místo, kde střecha kostelíčka ústila v mou cestu, a má cesta táhla se podél hradeb velice pevných a neobyčejně vysokých.

Jda touto cestou, zavadil jsem nad kostelíkem, na samém kraji jeho střechy, nohou o kámen, který, nevím jak, jakoby padl doprostřed střechy a střecha se probořila . . .

Pohlédl jsem před sebe: na druhé straně tohoto náměstí, jež se vyvýšovalo, věže statného chrámu svítily se zlatem: byl to jistě hlavní chrám pražský, ač nebyl-li to Strahov.

Naši jste někdy loňský nebo předloňský lupen strávený, na kterém zůstaly jen obrisy a žilky? Jenže chrám svatě Anežky tolik mi připomínal *Eucharistii a běloučký popel spálených věcí*, který i po úplném dohoření ještě drží podobu a tvar původního předmětu, ale konečně sám od sebe anebo závanem dechu našeho se rozpadne.

[238]

SEN O SVĚTOVÉ KATASTROFĚ

(29. VI. 1910)

Měl jsem odjeti do Prahy, chtěje vstoupiti do kleru pražské arcidiecése. Macecha, Vilemína a má sestra Matylda byly v domě mého dětství na „Stráncé“. U obou prvních budil jsem zájem, jenž mi byl nadmíru nepřijemný. Matylda, kterou jsem obejmul, dotýkaje se tváří tváře, smutně mi pravila: „Rozluč se se mnou, třeba mne už víckrát neuvidíš!“ Odpověděl jsem, že ještě nadobro neodcházím, dav jí tak znát, že mám ještě kdy a že se rozloučit ještě přijdu, jakmile vyhledám otce, jenž byl v kterémsi jiném domě. A tak jsem odešel. Macecha a Vilemína byly mým slovem docela upokojeny, jinak neřekly nic.

Přijdu bezpochyby k otci, že pojedu do Prahy a ptám se: „Kdy odjíždí vlak do Prahy?“ neboť na starodávných nástěnných hodinách sleknutím jsem zpozoroval, že jsou právě tři hodiny odpoledne. Kdosi odpověděl: „O třech!“

Tu mi napadlo, že jdou mé hodiny napřed, že bych tedy mohl ještě doběhnout na nádraží. Je-

[239]

Janek Deme. Měj oči otevřeno. Votobka, Olomouc 1996.

diná okolnost mne silně zbolela: že se nerozloučím s Matyldou. Toto se neudálo v mém rodišti, nýbrž v Třebíči a ti, co mi odpověděli, že vlak jede o třech, byli moji spolužáci z gymnasia, buďto Čapek anebo Zavřel.

Na to nádraží chvátá nás víc. Ale cestou na Jejkově uviděl jsem jakýsi obchod, mohla to být také hospoda nebo panoráma a kdosi vedle mne pravil: „Zdejší kapucíni zdokonalili toto místo pohlednicemi.“ Řekl to docela vážně, z čehož jsem usoudil, že se z toho raduje. Pohlednic jsem neprohlížel, jenom jsem uvěřil té zprávě, ale nahlédnuv vraty, viděl jsem na jakémsi podiu velkého koně, jenž měl čabraky z papíru, ornamentovaného perforacemi, jak bývá na stinidlech lamp, anebo na kuchyňských policích.

Kůň se ani nehnul. Nebyl vůbec živý, ač na pohled dělal dojem velikosti. Napadlo mi: „Aby nebylo viděti smrt, potřebují ornamentu“ a vzpomněl jsem si na koně Häuslerovy v ilustracích k Zeyerovu „Amisu a Amilovi“.

Vlevo pod schody klášterními uzřel jsem kucecký krám, otevřený do ulice jak ony masné krámy na dominikánském náměstí v Brně. Tam se usmíval šťastím tržčího a vábíčího třebíčský Pater kvardián a ještě kdosi.

[240]

Na nádraží velmi mnoho studentstva, jsou to samí klerikové, anebo kandidáti bohosloví. Čekáme na nejbližší vlak, neboť onen rychlík, k němuž jsme pospíchali, vskutku již odjel.

J sme v Praze, v ústavu arcibiskupských kleriků. Jeden vedle mne se držící, mně a ještě komusi z vlastního popudu dělá průvodce životem – seminářem – Prahou. Předně prý, jaké a kolik košíl? Šest? Tři?

Mám na sobě černý talár, opásaný cingulem, jehož okraje jsou bíle kropenaté, takže jsem všude patrný. Na otázku o těch košílích jsem odpovéděl, že tři, neb jsem byl chud, a i tolik bylo pro mne mnoho.

Nevéděl jsem, zda-li mne vůbec příjmou a strachoval jsem se pro to. Nikde nebylo zřítí pána, všechno bylo docela kamarádké a veřejné, což mne trýznilo, neboť jsem se cítil sám a v cizině. Jsem na jakési chodbě, která jest zároveň oratoří. Kdosi sedí ve zpovědnici a mému úžasu klerikové sem tam přiklekají a zpovídají se: k mému úžasu, neb vidím, že se to děje všechno jako v hospodě, ale i v hospodě, tuším, je tempo vážnější. Bohoslovec Kassian přiklekne, cosi řekne, zpovědník nad ním načmárne kříž a praví: „Už je to, to su rád!“ A Kassian *legračně* vstane a povídá, *štrycác-*

[241]

ky pohnuv hlavou: „É á!“, což znamená: „Já taky!“

Jaksi současně viděl jsem bohoslovce v hospodě i při těchto pobožnostech. Samý žert a vtíp a kejklářský pohyb a žvanivý hluk, nic a nikdo v klidu.

Náhle zpovědník vstal, mrkl, odešel a na ten pokyn *kecl si* Kassian na jeho místo a zpovídal sám.

Odešel jsem odtud, ne zmaten, ani ne zklamán, ale jako znesvěcen a urouhán a s pocitem hrůzy. Ohlížím se po místě klidnějším. Na šestí oratoř je velmi dlouhá a má výklenky, otevřené do lodi chrámové. Každý ten výklenek má život jako uzavřený sám pro sebe, neboť najednou stojím či klečím v jednom takovém výklenku a všechno to, co jsem dosud viděl a slyšel, bylo už jen jako zlý sen, který pominul. Jaké to zde ticho, Bože můj!

Dívám se dolů do chrámu osvětleného sluncem. Chrám jest velmi prostraný a vysoký, proto také velmi světlý. Stěny nevrhají stínu, lavic jako by nebylo, anebo pro velikost toho prostoru se očím zirácejí.

Oratoř mi připomíná chrám svatého Martina v Třebíči, kdežto chrámová loď vybavuje mi

[242]

v myslí katedrálu brněnskou, jenže bez těch barevných oken. Okna tohoto chrámu nejsou barevná a to mne velice uklidňuje. Jsem v oratoři chrámu, který těsně souvisí s kněžským seminářem. Jsem v Praze, neboť z Třebíče jel jsem na západ k severu, nejprve však na západ, neboť východ a západ jsou *hlavní* světové strany, kdežto sever a jih toliko výpomocné pro naši řeč. Světové strany mého snu a mé osoby jsou totožny se světovými stranami map, t. j. nalevo západ, napravo východ, sever nahoře, jih dole.

Jest asi plný den, ač nikoli poledne: to jest buď před námi, anebo za námi. Nejvíc světla jest u oltaře a v presbytáři, tak bývá jen za slavných služeb Božích.

Veliké a vysoké prostory mají své ticho a je to jako ticho vesmíru.

Hlasy, podoby a tvary přirozeně nejdou do výše, všechno je geocentrické a zasaženo tíhou. Výška jest jediný rozměr, na něž nejsme zvyklí.

Dívám se hluboko dolů do chrámu, nic neslyším a co vidím, jest jako šumivé a sladké vlnění, jako by tam plynul svatý proud blaha, příliš veliký, než aby se v něm lidé nezajkali, neboť jde šířkou lodi chrámové jako řečištěm a stéká šikmo tichým, jednolitým slapem dolů od klenby pres-

[243]

byteria a teprve později se rozlévá šíře a mělčeji a tišeji, víc a více hasna.

Hlouček věřících stojí mlčky před presbytářem na dlažbě. Zlato tlumí a zpívá své lesky. Máme nějaký svátek, avšak jakoby více *pro foro interno*, sice by tu bylo mnohem více lidí. Anebo snad slaví se tu nějaké tajemství tak božské a důvěrné, že teprve za tisíce let může býti předáno zástupům.

Vedle mne klečí prosté venkovské děvče. Je to nějaká pasačka. Já ji poznal, ale sotva jsem si jí povšiml: bylo tak *přirozené*, že ona tu jest. Myslí, že i ona mne tak přijala. Je tak přirozené přijít do chrámu na bohoslužby. Dívka vedle mne se modlí. Klečí a modlí se. Najednou vstává, vzpřimuje se a praví: *metá dolů* jakousi věc (je to jako věc *potřebná*) do rukou nemluvnátka, promluví na ně. To dítě sedí v náručí ženy, teprve teď jsem je uviděl, ale také jsem uviděl jeho oči a oči té dívky vedle sebe. Ano, zdálo se mi, jako by s tou potřebnou věcí hodila dolů i své oči, ba celou svou duši. Dítě tak poskočilo v náručí matky a oběma ručkama chytilo hozenou věc a očka jeho zazářila radostí.

Co se to děje s dárkyní? Teprve nyní ukázala se v pleti její *běž*. Bylo mi to divné, poněvadž

[244]

před tím byla tak červená a sluncem osmahlá. Dříve podobala se poupěti v sebe schoulenému, teď jest jako květ, jenž se rozvinul. Dříve byla jaksi jen červená, teď jest červená a bílá.

V tom celý chrám i s oltářem a lidmi mizí, náhle, jen oratoř zůstává jak byla.

Vidím velké náměstí a na něm dva mohutné chrámy: jeden přímo před námi a druhý stranou nalevo. Ptám se, jak se jmenuje tento druhý chrám. Dívka a pan J. mi odpovídají: „*Panny Marie Kanenské*.“ – Zdá se, že nepochopuji, proto oba mně vysvětlují: „Panny Marie z Kány Galilejské!“

Teprve tuto chvíli jsem uviděl pana J., ale ani dost málo mne nepřekvapilo, že ho zde vidím. Jako by to bylo docela přirozené, že my tři tu jsme: ona dívka, já a pan J.

Když mně oba chrámy jmenovali, učinili to s takovou jistotou, že jsem si pomyslíl: „Oni jsou tu jako doma.“ Cítil jsem se mezi nimi lépe než doma a oni to viděli.

Chrám protější zasvěcen jest *Neposkvrněným Pochť* a jeho mohutné průčelí, bez říms i bez oken, jest docela hladká stěna, šedá věkem; jen dole uprostřed jsou hlavní dveře chrámu a ve špičce štítu (taková průčelí mají chrámy františ-

[245]

kánské) stojí, do zdi zapuštěná, pískovcová nebo spíše žulová, velká socha Panny Marie korunovaná. Tato jediná ozdoba stavby vyniká, jenže bez děsu a bez domněnky.

Slunce stojí vysoko. Obloha jest letně jasná a bez mráčku. Sváteční ticho. Tvary sochy, koruna, obličej, roucho jsou čistě, *kamenně* odstíněny.

Pojednou rozšířil se stín pod korunou Svaté Panny, splynuv se stínem obočí. Musel se státi nějaký pohyb, jehož příčinu určitěji by byl uznal jenom ten, kdo by s tímto úmyslem na Sochu byl hleděl. Takový stín povstává v koruně stromu, když o polednách některý lístek se tam pohne. Kterak se pohnul, když všechny ostatní setrvaly v klidu, jako v extatické ztrnulosti, jako by duše stromu nekam byla zalétla? Rovněž stín jest v letních sadech za oné chvíle jen jakoby mocnějším, „přesvětleným“ světlem, anebo světlem, které z lásky k nám a laškujíc s námi, at tak dím, ustouplo hluboko do pozadí na vodorovném palouku Země a odtud se na nás dívá, až ponen nezadržitelný okamžik, kdy se proti sobě toužebně rozběhnem . . . Důvěrný pohled slunce jest tmavý, abychom ho plně požívali.

Takový byl stín a takové byly oči Panny Marie.

[246]

„An stín pod korunou Sochy se pohnul, anebo poněvadž onen stín se rozšířil, věděl jsem, že se pohnula Socha. Ale už před tím, patříc na tuto Sochu, pravila moje sousedka: „Mne Panna Maria ani nevidí!“ Tak řekla ona dívka, podobná vesnické pasače. Ale když se v onom velikém tichu pod korunou svaté Panny rozšířil onen stín, chtělo se mi vykřiknout: *Viděli jste, co se stalo?*“

Neřekl jsem nic a má otázka zůstala na vachách mé radosti asi po dvě vteřiny, neboť náhle Maria Panna po pás se poklonila naší Pasače: a buďto ona poklona měla dvě viditelných tak-tu anebo se opakovala celá dvakrát. Pan J. pravil: „Vidíš?!“ Což znamenalo: „Tys myslela, že Panna Maria nevidí tvé lásky, a podívej se!“ Byl v tom ještě tento smysl: „Což kdy sliby Marie klamou?“

Dívka byla potěšena jako dítě, kterému se dostalo, po čem tak toužilo, t. j. jistoty. Anebo čeho, když se jen miluje?

Socha se rázně vzpřímila a hned zase poklonila se po pás komusi vpravo, komusi neviditelnému. A potom, obrátivši se vlevo, rovněž tak poklonila se panu J.

Byl jsem zklamán ale více zarmoucen než zkla-

[247]

mán a ještě více ustrašen než zarmoucen, že Svátá Panna na mne vůbec nepohlédla, neb v tuto chvíli byl její pohled poklonou a poklona vyvolením.

Nato se Mariavznaslo do výše a obrátivši se letu nazpět, dvakrát mocně pokynula dlaní dolů obřáčenou, holou dlaní pravice své do dálky! Paže se při tom v lokti neohnula. Bylo to jako rozhodné mávnutí veslem. Byl to pohled a pohyb zatracujícího darem svobody: „Dobře, dělejte si co chcete, já vás opouštím!“ Ale jenom pohled a pohyb, nic víc.

Teprve nyní jsem zpozoroval, pohlédnuv dolů, že na náměstí jsou lidé a hlúčí. I pomyslí jsem si, že Panna Maria chce mluvit. Tak jsem si nyní vyložil její pokyn a také jsem se již rozhodl, že křiknu dolů, aby byli ticho a aby se přece podívali, co se děje, ale nežli jsem zakřikl, Svátá Panna již se zase obrátila, letíc, nehybná a přece celá živá, přísná, ale přece nevýslovně krásná, k jihozápadu.

Současně však po Její němém a prudkém pokynu propukla v tu stranu, kam se byla zahleděla s takovým hněvem, v dálce zleva vřava, jako by se vulkanickým výbuchem odtrhl poklop jícnu pekelného! Státisíce hlasů, jako by je členily ná-

[248]

razy plamenné vichřice, ve strašlivém rytmu řvalo krvelačným vztekem. Ó, kéž by to byla jen žízeň krve! Bylo slyšeti jen vyřážen: *ú-á* (snad hu-rá), já měl představu, že je to ze Španěl a že celá Evropa hrůzou se ježí a třese.

Svátá Panna ve svém jaksi plavném letu obrátila se ještě jedenkrát k severozápadu (tak se mi zdálo) a nyní *žezlem*, vyběhající v tvar lilie, vyzývala ty, na něž byla před tím s láskou pohledla, aby ihned prchali za Ní. Byl pak pohyb žezla Jejího jako když prudce vyrývají se květiny z půdy.

Aspoň v tu chvíli, Královno nebes, kdy smrtí mou
žalář mého těla se otevře a rozední,

abych nebyl zavalen a rozdrčen svou vlastní tmou,
obrat ke mně své oči v hodince poslední!

A ve světle pohledu Tvého, Rodičko Boží,
před Trůnem Beránka uprostřed věčných chval
kde blaženost každým dechem ještě se množí,
at užítím ty, které jsem nenáviděl a miloval!

[249]